

"Kdykoli jsme zvítězili, dalo se to pokaždé více převahou ducha nežli nocí fysickou".
/ F. Palacký /

Jihočeská koleda:

Skoč, vojto, do vovčina,
co se to tam svítí?
A hou, a hou
a na zemi taky.
V půlnoční chvíli
světlo jsme spatřili
a hou, a hou
a na zemi taky.
Vy žáčkové, pojďte s námi,
do Betléma půjdeme.
Vezmeš dary Ježíškovi,
tam na je Betlesere.
Já vám bílou krupičku.
Já zas mléka flaštičku,
bysme měli z ňeho vařit
Ježíškovi kašičku.

Staročeské vánoční zvyky.

/Úryvek z románu F. B. Vaňka Na krásné samotář./

"Povězte naší mamince, jak se tu slaví Štědrý den od rána do večera, to víte, jiný kraj, jiný mraví!"

"Tak začni mámo!" pobízel zpěvák. "Ty jsi vejrečnejší!"
Ta okolkovala. Když babička přinesla čaj s vánočkou, aby se oba zahřáli, Jaroška postřuhle ponalu vykládala:

"Než vyjde slunce, selka tu vezne sůl a puškvorec a vytře víchen žlab, aby krávy celý rok hodně dojily.

Ráno potom čistě umeje sebuici, nastele sláry, protože se Pán Ježíš narodil na sláně. Z tý sláry se každěj den dává kousek dobytku."

"Jak je to tady s jidlen?" ptala se babička.

"Snídaní se tu nevaří, oběd je nálokde, to jen, aby se neřeklo. Dětem se slibuje, postí-li se, že uvidí večer zlatý prasátko. Ale depak nlsouní! Někde něco dycky vyslídí a to nídá ho neuvidí!"

"Tak jsou ty děti všude stejné", přisvědčovala babička.

"Před večerí se tu všude modlíme růženec, pak teprve zasedneme ke stolu. Po tom postu a po tom růženci to, panečku, všem šnakuje. Přinesu krupičnou polívku, hned je pryč, a kubu na čvrtnej nise, hrách se zelín na třetí, mazaný vdolky na čtvrtěj, všechno jako dyž vymete. Potom dostane každěj koledy: jablka, vořecky, každěj svou caltu, s kterou si hospodaří, jak chce - ináč při stole se kráží ze společný. Je-li povedená, má radost, že bude zdráv."

"U nás dostává ze všeho dobytek, aby se taky radoval z Krista Pána narození," vysvětlovala babička.

"To tady taky! Ubrala sen z každý nisy tři lžíce, taky z vdolků, z vánočky, z jablek a taky tři vyloupaný voříšky, všechno donesla tý něný tváři do chliva. Slepiciín sen nabrala z každého zrní tři hrsti, přesypala v pytlí, zejtra jin to hodín, aby hodně nasly. Nazaponenu nídá na studní a říká: studánko,

studánko, nesu ti Štědrého večera, aby se v tobě vodička držela!
De nělí ryby, zakopali kosti k stromům, aby jim rodily".

"Věříte tomu, Jarošová, že se to tak vyplní?"

"Nevěřím, ale sou to takový krásný zvyky, bez nich by to
na Štědrej večer takový krásný nebylo".

"Chcete asi říci, že velikost té chvíle si duše lidu zvy-
šuje takovými tajemnými pověstmi a zvyky", pomáhal jí pan farář.

"Tak, tak to je! A je to památka, tak to dělaly naše ma-
ninky, babičky!"

J e s l i č k y - symbol vánoce.

J. Vrchlický:

A staré písně v duši znějí
a s nimi jdou sny jesliček
kol hlavy mé, jak do závějí
hlas traticích se rolniček...

Nadchází opět doba vánoce a s ní i řada starých zvyků.
A v mnoha místech naší vlasti patří ke stromečku i jesličky.

Vánoce a jesličky patří k sobě jaksi zákonitě. Starý vá-
noční zvyk, doložený již ve 4. stol. po Kr. v Itálii, dostal se
koncem 18. stol. také do českých zemí a i zde rychle zdonácněl.
Lidé v jesličkách vždy spatřovali výtvarné zobrazení narození
Kristova, výtvarné vyjádření pokoje, míru, štědrosti, radosti
a lásky. A jesličky k tomuto pocitu bohatě přispívají, ať je-
jich rozmanité figurky jsou vyrobeny ze dřeva, nejmilejšího ma-
teriálu lidových umělců, nebo ze sádry nalelované, či z papíru
vystřihované. Figurky jesliček jsou nám přece tak blízké, proto-
že výrazy tváří a znázornění pohybu živě připomínají skutečné
lidi z našeho okolí, zejména na vesnici. A starodávne jejich u-
strojení jim dává dojem nevšednosti, dojem, že právě se jdou po-
klonit narozenému Králi. Taková figurka státného řezníka, roz-
šafného myslivce, selky s ošatkou, pastýře s vousíky a všech-
my ty ostatní krásné výtvořky, zpodobňující člověka v jakési ni-
lé vážnosti a důstojnosti, mají v sobě vždy něco osobitého a i
když figurky, pohyb sice znázorňující, jsou ztrnulé, nic v nich
nemá smutného.

Byl to snad Mikuláš Aleš, který první a již za svého dět-
ství se pokusil o výtvarné znázornění betléma. Stačí, když si o
vánočních postavíte do nechu figurky z jeho betlému, abyste se
ocitli ve středu samých jižních Čech. Nejen ponocný v ovčím koži-
chu po paty, s rohen a hálapartnou, nejen něščtané v modravém
plášti o čtyřech lincích, ale i hvězda betlémská, ba i ti tři
králové, které dovlela k Jezulátku semen voničinů a do jesliček
položenému, pocházejí z této krajiny. Koně, na kterých přijeli,
jsou "netoličáci" domáčího chovu, tíž, které z duše miloval pu-
tinský hospodář a křesťan spravedlivý Jan Cimburá.

A v Lišové bohatém díle se vánoce nezřídka objevují, prá-
vě tak jako v díle Josefa Lidy, který tolik miloval venkov a ves-
nický lid, důvěrně jej znal od svého dětství a vytvořil i v jeslič-
kách vlastní rázovité postavičky, jež výstižně charakterisují pros-
tý lid dobrého srdce, plné humoru, ale také fortelnosti - zkrát-
ka skutečné lidi, jací jsou odedávna na českém venkově. Snad ješ-
tě třeba připomenout jesličky M. Fischerové-Kvěchové, plné páva-
bu a baculatých dětí, které přicházejí vzdát hold Ježíškovi, ja-
ko kdyby tušily, že právě on jednou bude toužit po jejich přítom-
nosti - "nechte maličkých přijít ke mně!" A jistě z týchž zdro-
jů- vzpomínek na dětství - vznikl betlém Wenigův, buchlovického
faráře, grafika Arnošta Hrabala, a jistě i slovenský betlém Jana
Hály.

Memálo krásných jesliček a betlémů se nám dochovalo z
minulého století, kdy betlémářství přímo kvetlo.

Probošt není sám! Mechanický betlém s plastickými figur-
kami z Třebechovic není skutečně ojedinelý, byť i nu publicita
a výstava v Montrealu udělaly největší reklamu. Jeho originali-
ta náže vyniknout právě ve srovnání s betlémy jinými, mnohdy snad
ještě krásnějšími. Spojení dvou principů, plošné malby krajiny
a lineárně se pohybujících figurek si můžeme ověřit při návštěvě
Jindřichova Hradce, kde mají v museu soustavu betlémů hned něko-

lika tvůrců, z nichž však nad ostatní vyniká betlén Tomáše Krá-
zy s 1756 figurkami.

Pojedete-li z návštěvy beléna v Třebechovicích, stojí za
to zastavit se v Pardubicích v betlénářské rodině Popelářových,
kde uvidíte jesličky, jež dědí již čtvrtá generace a k níž dal
základ Josef Popelář, knížecí zahradník u hrabat Kinských v Choc-
ní, který je už dostal od svého otce v roce 1829 - jesličky ře-
zané ze slonové kosti.

Na Třebíčsku vytvořil jeden z nejkrásnějších betlénů obec-
ní strážník Jan Charvát. Třebíčské betlény jsou většinou z 19.
stol. Starší se bohužel nezachovaly. Život a kroj lidu na Vysoči-
mě je nejvěrněji zpodobněn v betlénu Františka Hartmanna, nezi-
mejlepší patřil i dovedný řezbář Antonín Čeloud a na jeho tradi-
ci navázala generace další Jan Kroupa a Adolf Jelínek a zdá se,
že ani zde tradici nevyhyne.

Ale nikde nevidíte tolik betlénů jako v kraji kolen Ústí
nad Orlicí. Obvykle stává jen v sanén něstě na třicet betlénů -
většinou ze dřeva vyřezávaných. Betlény jsou zde skutečně rodin-
ní památky, jež se dědí z generace na generaci. A právě nej-
zručnější malíři, jako Štantejský nebo Brožek, v pravém slova
smyslu lidoví umělci, jako pozlačovač Josef Špringer či František
Knapovský, jsou dodnes napodobováni ba i překonáváni.

České staré betlény je možno shlédnout v národopisnému
museu v Plzni - ale jeden z pozoruhodných betlénů, za nějž byly
již i ze zahraničí nabízeny vysoké částky, je ve Velkých Kralovi-
cích na Valašsku.

Bude tomu pouhých padesát let, co napadla malíře pokojů
Jožu Kacera myšlénka, aby pro svou dcerku vytvořil betlén. Pustil
se ihned do práce a netušil, že jeho úsilí potrvá čtyři desetile-
tí a ještě nebude dílo ukončeno. Valašský betlén zaujímá prostor
téměř 18m2, osvětluje jej osmáct žárovek, všechna stavení jsou
vyřezávána ze dřeva, figurky jsou vyrobeny z drátěné kostry, ba-
vlíny, vlny a vaty. Joža Kacer zemřel ve věku sedmdesáti roků a
po sobě zanechal betlén, který je mistrnou ukázkou lidového u-
nění na Valašsku a svědectvím o místních zvycích, je nahlédnutí
do života prostých lidí, nahlédnutí na jejich starosti i na něko-
lik vzájemných chvil opravdového lidského štěstí, jež s sebou při-
mášejí vánoce.

U nás se stavějí dosud jesličky ve všech chrámech, jedny
krásnější druhých, a ty slavnostní vánoční chvíle doprovází
chránová vánoční hudba, jež je u nás právě tak bohatá, jako jsou
bohaté naše betlény, a obrazy narození Páně našich výtvarných
chránových umělců, jejichž umění má svou tradici.

Já bych rád k Betlénu,
mes dary nalénu,
rád bych ho navštívil
a s mím se potěšil,
však letos nemohu,
neb nemám halínu:

Jsen všechen ztrápený,
na šatech ztrhaný,
boty jsen roztrhal,
škorně jsen rozedral,
tak jítí nemohu.

Až na rok mít budu,
taky k němu půjdu.

Koleda ze Slovácka

Štědrý večer jasný
každěmu je milý -
dá mán Pán Bůh vína,
požehná obilí.

Říkánka na Štědrý den
z Moravy.

Na prahu dalšího exilového roku.

Motto:

"Choďte, dokud světlo máte,
ať vás tma nezachvátí, nebo
kdo chodí ve tmách, neví,
kam jde".

Evangelium sv. Jana,
kap. 12, verš 35.

Pro nás, kteří jsme se utekli pod křídla exilu, je naše vlast nyní pouze "domoven zaslíbený". A tu každý z nás, zvláště ve vánočním období, se vrací domů alespoň ve vzpomínkách. Vzpomínky jsou to, které přivábí kouzlo domova, opředou jej navíc glorifikací, vzpomínky jsou to, které nám ponáhají trávit těžká léta exilu.

Ani já jsem se jin v tomto vánočním čase neubráníl. Byly to ony, jež mi připomněly Arbesovo vyprávění o staré vánoční Praze, z něhož zvláště uvízla v paměti povídka Štědrý den bratří Mánesů, ony to byly, jež mi vybavily před očima Holanovu či Slavičkovu nebo Šetelíkovu zasněženou Prahu, připomněly vánoční motivy obrázků Alšových, Ladových, Müllerových, Račových, ony mne zamesly do kraje něho dětství, do jižních Čech.

Ve svých vzpomínkách jsem navštívil vrch Větrník blízko Lišova, postál u zasněženého žulového hranolu, který označuje místo přesného středu našeho světadílu, nazývaného jinak "pupek Evropy", zavítal jsem do města svých studií, kde stále svítí do mrazivých nocí měsíc nad řekou a stříbrný vítr vane vstříc mládí, poklonil se P. Marii na Lonečku, vyslechl na Pelhřimovsku starý zpěv ponocného: "Odstupte, nepřátelé, neboť jest zvitězil lev z pokolení Judova, knen Davidův, aleluja, aleluja!" Připletla se do mysli i Klostermannova povídka Vánoce pod sněhem, v níž vzpomenuk vánoce v srdci šumavských hvozdů.

A tak jsem se dostal až poblíž Vodňan do jihočeského Bělky kde na kostelní zdi namaloval ličový malíř sluneční hodiny a ukřižovaného Krista u jehož kříže sedí kostlivec a drží nápis:

"Choďte, dokud máte světlo, aby vás nezachvátila tma."

A u tohoto nápisu, jenž je vzat z evangelia sv. Jana, jehož slova jsem dal do úvodu své novoroční úvahy, jsem se zastavil. Zaryslél jsem se totiž nad smyslen tohoto poselství a nad smyslem vánoce.

Zdá se mi totiž - a myslím, že nejen mně - že dnešní svět se světlu vyhýbá, aby zakryl tmou všechny nepravosti, jichž se dopouští. Celý svět je nejen v nebezpečí války, nýbrž také v nebezpečí, že bude vynýceno veškeré pojetí skutečné lidské morálky, svobody, cti a slušnosti.

President USA Franklin Delano Roosevelt pronesl ve své řeči 5. října 1937 v Chicagu tato slova: "Morální svědomí světa musí uznat, jak veliká důležitost a význam spočívají v potlačení všech nespravedlivostí. Musí především vysoko vytyčit jednu kardinální nezbytnost: úctu k posvátnosti smluv, úctu k svobodě a právům jiných".

Nacismus byl před třiceti léty poražen, aby se vynořila sednihlavá hydra komunismu, z nacistických koncentračních táborů byla udělána muzea - pro výstrahu lidem - aby bylo vězněno nepřehledné množství nevinných v koncentračních táborech sovětských. Kristova podobnost o milosrdném Samaritánu/ Lukáš, 10, 30-34/ jest zneužíváno v sovětských nemocnicích, kde ze zdravých dělají blázny!

Vláda teroru a mezinárodní nezákonnosti pokračuje!

"Přikázání nové dáván vám, abyste se milovali vespolek.."

/ Jan, 13, 34/ - toto přikázání Spasitelovo, jež je jedním ze stěžejních jeho nauk, je dnes obráceno v niče! Znovu se objevují na scéně Chamberlainové a Daladierové roku 1938, kteří myslí, že politikou appeasementu zachrání a spasí svět, jejich politika je však žene do záhuby a oni si to neuvědomují, nebo nechtějí uvědomit, nepřiznávají, nebo nechtějí přiznat, poněvadž jejich politická mravnost je právě tak otupělá, jako byla mravnost

těch, kteří v sebeláscé chtíce zachránit v roce 1938 mír a se-
be obětovali náš národ.

Jsou věci práva a principy etiky, které se nikdy, za
žádnou cenu, ani za cenu zdánlivých výhod, neobětují, nesní o-
bětovat! To je příkaz základní lidské morálky, morálky, která
vyvěrá z přirozenosti lidské, z morálky, která je řízena zá-
kony toho, jenž se nám o vánocích znovu narodil.

"Plně se pak varujte falešných proroků, kteří přicházejí
k vám v rouše ovčín, ale uvnitř jsou vlci hltaví/ Matouš, 7,15/ -
to jsou slova bible, která mnohé národy neumí pochopit, která neu-
mí pochopit ti, co dnes o osudech národů rozhodují, neboť jsou
slepí a nenohou rozeznat ani proroků falešných, ani zakuklěných
vlků v rouno beránčí. To je ona tma, v níž kdo chodí, neví, kam
jde!

"Každé království samo v sobě rozdělené pustne, i dům
rozdvojený padá" / Lukáš, 11,17/ - snad není třeba připomínat,
že tato slova neplatí jen na království a rodiny, ale že platí
ve významu přeneseném i na nás všechny, kteří dnes žijeme v exilu,
že nás přino vybízejí k svornosti a k svorné spolupráci pro osvo-
bození vlastní země z útrap, do nichž upadla.

Mnoho se o vlasti a práci pro ni píše, ale možno říci i
zde slovy Kristovými: "Lid tento rty mne ctí, srdce pak jejich
daleko jest ode mne". /Marek 7,6/.

Nad celým světem se dnes vznáší ono biblické: Mene, mene,
tekel, ufarsin /Daniel, 5, 25/, jež napsala neviditelná ruka
na stěnu královského paláce, poněvadž král Balsar zneužil své
moci. A svět by tohoto varování měl být panětliv!

Pro nás exulanty, za nynější politické situace zůstává
plně v platnosti onen nápis na berounské bráně:

"Všeho do času - Pám Bůh na věky".

Jaroslav Seifert:

Před Štědrým dnem.

Kdepak jsi? Pojď sem na chvíli!
Hrál jsem si někde v koutku.
Utluč mi s cukrem vanilku,
me celou, půlku proutku.

Rozkrájej naněle na váhu
a mastroukej pak kůru.
Těsto mi kyne ponalu,
budu dnes dlouho vzhůru.

Jablíček přines, nám už spěch,
hned se dání do závínu.
Do sklepa jdu a na prstech
nám kapky stearinu.

Tak tomu bylo rok co rok,
znám všemuhle práci.
Vtom přišel otec, slyším krok,
se stronken už se vrací.

Přebral jsem i pár rozinek,
kapra jsem vylovil z vary.
Dotýkám se těch vzpomínek
jen něžně, lehce jak rány.

Hřbitov je zavřen a já stál
jen chvíli před mřížemi.
Byl něsíc? Já se medíval,
já šel jsem s hlavou k zemi.

H v i e z d o s l a v :

Žalm pri závierke roku - úryvok.

Príď, Hospodine, rozrieš spor: zahl'ad nepravosť, palnu podaj pravde --

korunuj splnom túžbu tvojich, ktorí ťa čakajú.

Ponož zbudovať Sion, vzbud' prorokov, žehnaj sejbe ducha,
z pody utrpenia vyveď život, žatvu prebohatú.

V nádeji blízkej spásy na novej čase vlne idene v budúcnosť -
postretaj nás, ó, Hospodine, posolstvom radostným!

Hospodine, zmiluj sa!

Odbila dvanáctá hodina
chval každý duch Hospodina,
i Ježíše, jeho syna.
Ó, svätá Boží rodičko,
ochraňuj nám naše nēstečko -

zdrávas Maria!

--vstupujene do roku 1976.

Rozparvy vydává nepravidelně Společenství nového řádu
4/520 Drummond Street, Carlton, Victoria 3053, Australia
/ Předseda Dr. Stanislav Hofírek, jednatel: Dr. Zdenko Horný/